

Miten tukea perheiden hyvinvointia?

Mirjam Kalland

Varhaiskasvatuksen professori, Helsingin yliopisto

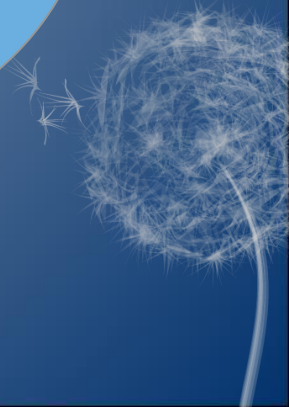
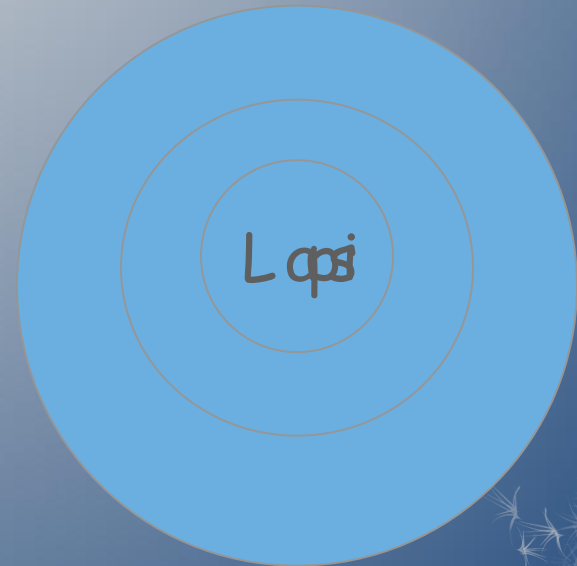
Esityksen sisältö

- Systeeminen näkökulma lasten kasvuympäristöön ja sen muutokseen
- Onko perheiden ja lasten hyvinvoinnissa tapahtunut muutoksia?
- Miten tukea perheiden hyvinvointia varhaiskasvatuksessa?

Lapsen hyvinvointiin liittyvät tekijät

Systeminen ajattelutapa: sekä perheen (ja yksilöiden) sisäiset tekijät että perheen ulkopuolella olevat tekijät vaikuttavat lapsen ja perheiden hyvinvointiin.

Lainsäädäntö (systemisessä ajattelussa makrotaso):

- ✿ Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Tähän veloitteeseen sisältyy velvollisuus tukea lapsiperheitä myös taloudellisesti.
- ✿ Suomessa lain tasoisesti voimassa oleva YK:n Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtiota asettamaan lapsen edun etusijalle kaikissa päätöksissään ja toimissaan. Lasten ja nuorten hyvinvointipalveluiden turvaaminen on myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeisiä päämääriä.

Muutama keskeinen asia perheiden hyvinvoinnissa

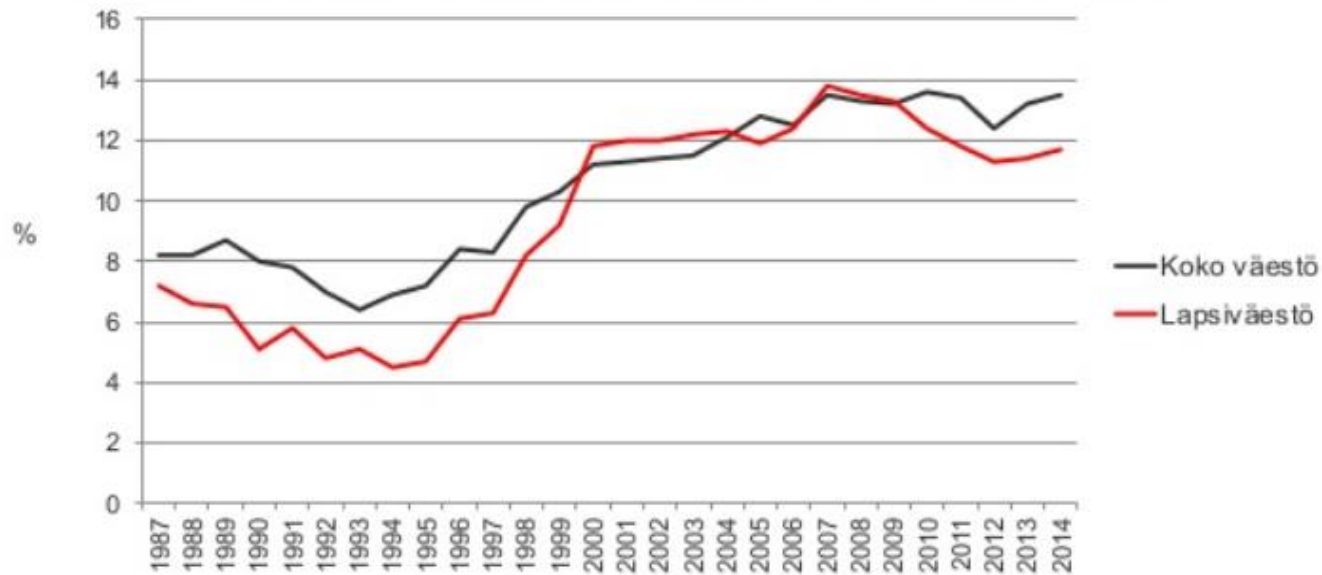
- ✿ Lapsiperheköyhyys, haavoittuvuuden ylisukupolvisuus
- ✿ Perhesuhteet murroksessa
- ✿ Kasvuympäristön digitalisoitumiseen liittyvät haasteet
- ✿ Lasten sosioemotionaalinen kehitys

Lapsiköyhyydestä

Lapsiköyhyys kääntyi uudelleen kasvuun 2012

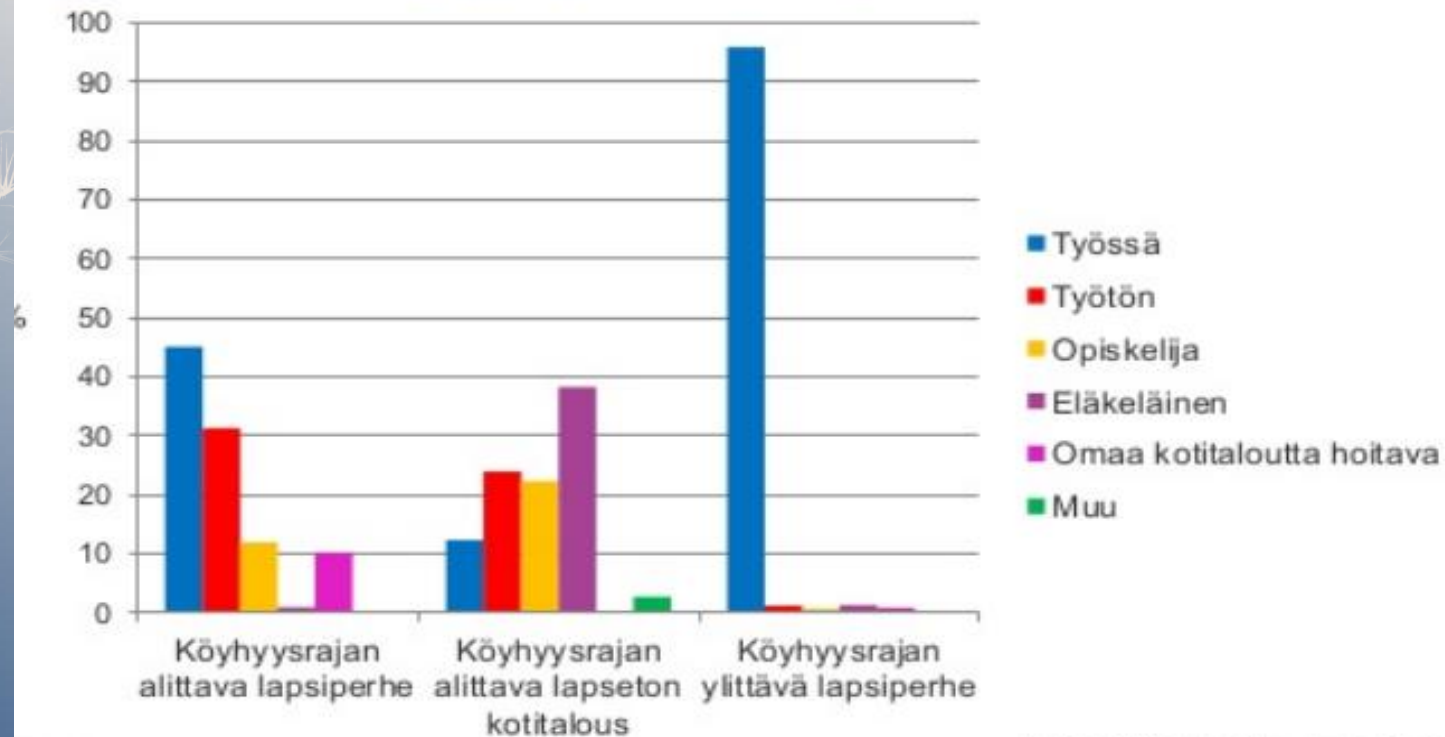
Köyhyysaste* koko väestössä ja lapsiväestössä 1987–2014

*Kotitalouden käytettävissä olevat tulot (ml. laskennallinen asuntotulo) alle 60 % väestön keskitulosta

Köyhyys koskee myös sellaisia perheitä joissa vanhemmat ovat työelämässä

Kotitalouden viitehenkilön sosioekonominen tausta köyhyysrajan alittavissa ja ylittävissä lapsiperheissä sekä köyhyysrajan alittavissa lapsettomissa kotitalouksissa 2014

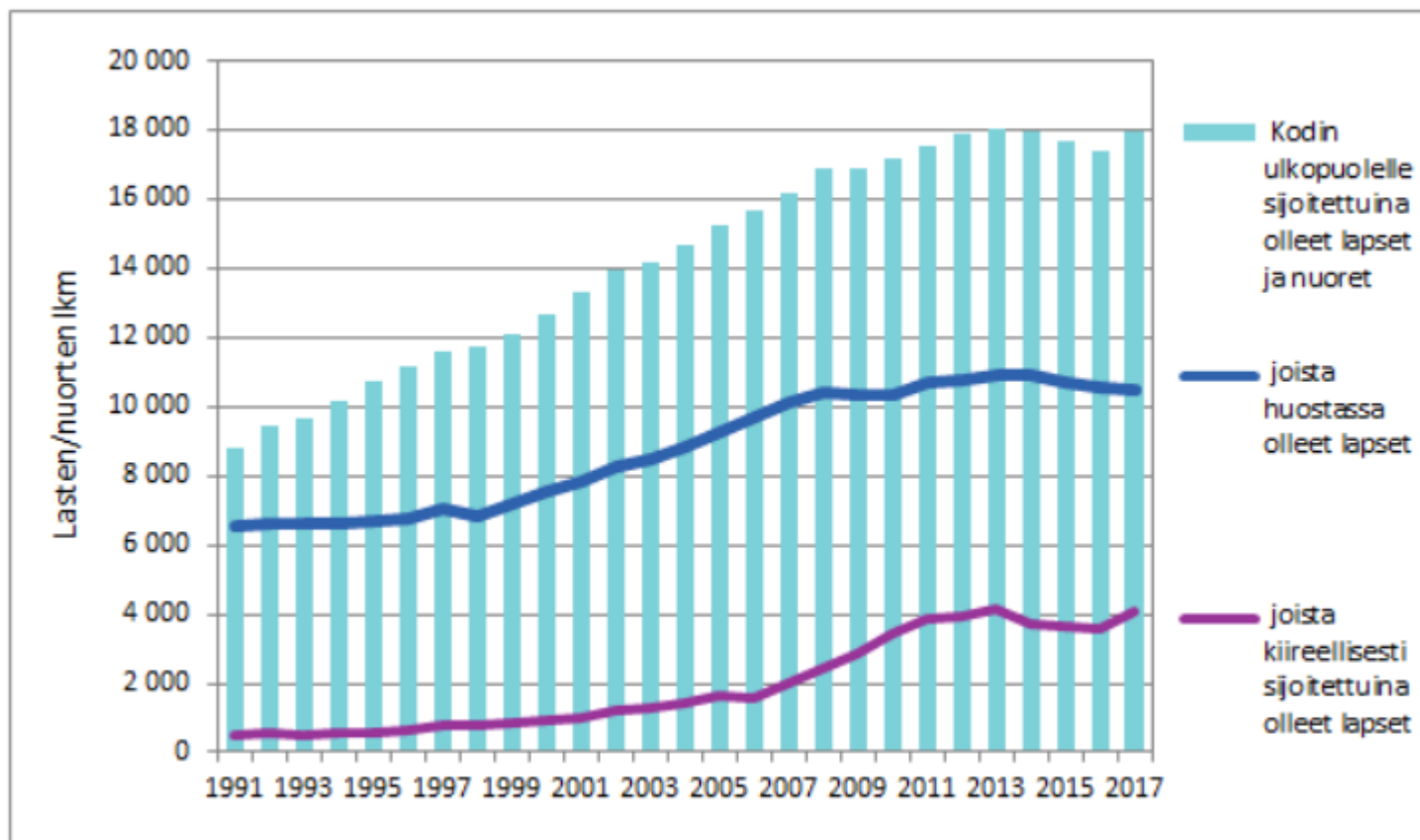

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilas

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Lastensuojelu

Havaintoja lasten hyvinvointi -eroista

- ✿ Mitä huonompi lapsuuden sosioekonominen asema on ollut, sitä yleisempää on huono terveys lapsuudessa, nuoruudessa ja aikuisuudessa
- ✿ huono-osaisuuteen liittyy ylisukupolvisuutta
- ✿ äidin koulutustaso on osoittanut olevan yhteydessä lähes kaikkiin lasten terveyden osa-alueisiin, kuten raskauden ja imetysajan tupakointiin, lasten ylipainoon, ruokavalintoihin, liikuntaan ja suun terveyteen - jopa turvavöiden ja kypärien käyttöön
- ✿ Ei selitä masennusoireita tai pitkäaikaissairautta

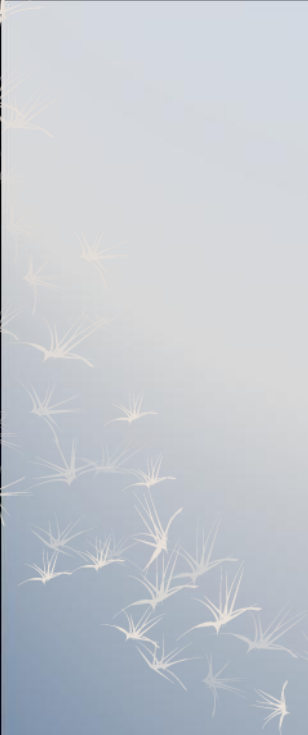
Mitä lapsena koettu köyhyys merkitsee?

- ✿ Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sen voimakkaammin köyhyys vaikuttaa
- ✿ Voi haavoittaa vanhemmuutta, vanhempien kyky toimia turvallisina kasvattajina
- ✿ Krooniseen stressiin liittyvät neurobiologiset muutokset (korkeampi verenpaine, kortisoolitason heikompi säätely, immunologiset muutokset) (Kim & Evans 2013)
- ✿ Voi johtaa syrjimiseen, ryhmästä pois sulkemiseen
- ✿ Kun yhteiskunnan taloudellinen tilanne heikkenee, palvelujen taso heikkenee (mm. Ristolainen 2013)

Perhesuhteet murroksessa

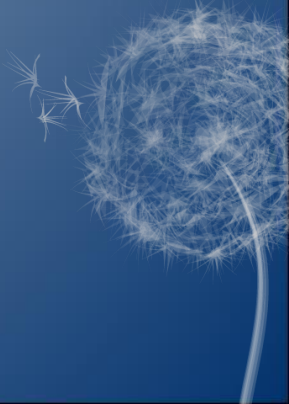
- ✿ Seurantatutkimuksessa 1987 syntyneistä 58 % vanhemmat olivat avioliitossa vuonna 2008.
- ✿ 57% ensimmäisistä lapsista syntyvät avioliiton ulkopuolella v. 2015
- ✿ Perheiden monimuotoisuus on lisääntynyt, kehitys tuskin käännettävissä
- ✿ Lasten ihmissuhteet voivat rikastua ja moninaistua, mutta myös jäädä pätkäihmissuhteiksi
- ✿ Paras lähtökohta lapselle on turvallinen, kahden vanhemman muodostama perhe
- ✿ Lapsi hyötyy pysyvistä ihmissuhteista
- ✿ Oleellista on siis pohtia, miten voimme tukea eri elämäntilanteissa ja eri perheasetelmissä olevia lapsia ja heidän vanhempiaan.

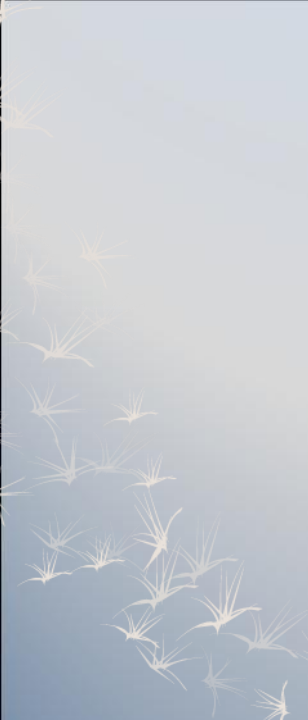

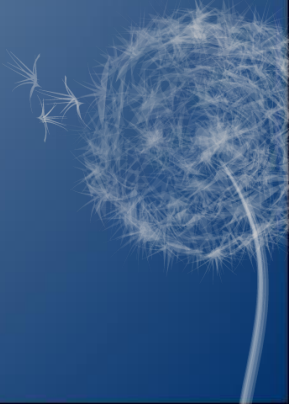
Tuoreen tutkimuksen mukaan alle kouluikäisten lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen keskeisiä syitä sosiaalityöntekijöiden arvioimina ovat köyhyys, vanhempien uupuminen, sairaudet sekä perheiden monimuotoiset ongelmat (Heino & al. 2016a)

Uusimpien tutkimusten mukaan, perheen sosioekonominen tausta vaikuttaa yhä vahvemmin lasten koulumenestykseen ja koulu-uraan

Nobelisti James Heckmanin (2008) laskelmien mukaan inhimillisen pääoman vahvistamiseen varhaislapsuudessa satsatut eurot tuottavat tuplasti enemmän vaikuttavuutta kuin nuoruudessa sijoitetut varat. Sen sijaan, että odotetaan ongelmien ilmaantumista ja puututaan niihin vasta silloin, on panostettava hyvinvoinnin, voimavarojen ja pärjäävyyden vahvistamiseen sekä ehkäistävä nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä.

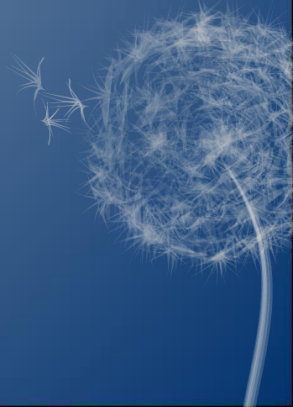

Digitalisoitunut kasvuympäristö

- ✿ Ensisijainen huoli on *kasvattajien älylaitteiden käyttö* ja mediataidot
- ✿ Uusi tapa laiminlyödä vauvan tai lapsen emotionaalisia tarpeita: älylaitteiden käyttö häiritsee vuorovaikutusta, tekee sen ristiriitaiseksi ja ennustamattomaksi lapsen näkökulmasta. On myös haaste parisuhteille.
- ✿ Pirstaloitunut huomio stressaa aivoja ("multitasking" ei ole olemassa)
- ✿ Liiallinen sosiaalisen median käyttö yhteydessä mielenterveysongelmiin.

Lisäksi: kuinka kasvattaa lapsista turvallisia mediakäyttäjiä? Pelien koukuttavuus? Miten mediasisältö vaikuttaa lasten mielenterveyteen?

Vakavia kysymyksiä, joihin vanhemmat tarvitsevat tukea ja opastusta

Luomalla rakenteita tuetaan hyvinvointia

- ✿ Luodaan yhteisiä periaatteita älylaitteiden käyttöön (moni päiväkotito on tehnyt niin)
- ✿ Suojellaan erityisesti ero- ja jälleennäkemistilanteet
- ✿ Jos mahdollista, käytetään teknologiaa tukemaan lasten ja vanhempien yhteyttä
- ✿ Lapsen näkökulman avaaminen vanhemmille
- ✿ Teemailtoja ym.

Lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa

- ✿ Eri taustasta tulevien lasten eri lähtökohtien tiedostaminen:
  1. Taustan vaikutus siihen, miten lapsi ja hänen vanhempansa ymmärtävät kieltä ja erilaisia käyttäytymiseen liittyviä normeja
  2. Tiedostamaton arvioiminen, joka liittyy taustaan – kuinka voimme varmistaa että lapsi nähdään ensi sijaisesti lapsena, yksilöllisine mahdollisuuksineen, ja miten tukea vanhempia samaan?
- ✿ Turvalliset rutiinit, turvalliset säännöt, pedagoginen johtajuus: miten tartutaan, miten ratkaistaan asioita meidän päiväkodissamme?
- ✿ Lasten osallisuus – pohditaan yhdessä arjessa olevia asioita, ja niihin liittyviä toimintatapoja

Miten voidaan tukea lasta

- ✿ Turvallisen ryhmän rakentaminen ja lasten sosioemotionaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen
- ✿ Keskeistä on käyttää sanoja jotka viittaavat mieleen: ajatella, tietää, tuntea, tavoittaa, tahtoa, haluta, ...
- ✿ Lapsi hyötyy siitä, että päiväkodissa tarjotaan vaihtoehtoinen toimintamalli esim. ristiriitojen ratkaisemiseen

Mitä kasvattaja voi tehdä?

- ✿ Kasvattaja pyrkii vahvistamaan yhteyttä lapseen, tutkia mielessään ja verbalisoida oman lapsen mielen mahdollisia sisältöjä
- ✿ "mahdatko olla suuttunut, koska...? Mitä ajattelet tästä? Kertoisitko, mitä..."
- ✿ Kasvattaja pyrkii olemaan myötämielinen, avoimesti kyselevä, ei-tietävä
- ✿ Myös lempeä katse, kosketus vahvistaa ymmärretyksi tulemisen kokemusta

Ponnisteluja lasten kokemusmaailman tavoittamiseksi

- Myönteistä uteliaisuutta – mitä mahtaa...? ponnistelua lapsen kokemusmaailman tavoittamiseksi; kurkistaminen käyttäytymisen taustalla olevaan mieleen ja sen sisältöön
- *“Not knowing stance” - ei tietäminen* on keskeinen. Ei tiedä mitä toinen pohtii, miten toinen kokee asioita. Mieli on avoin muutokselle –oma ajattelu voi muuttua, rikastua tai valaistua siitä, että oppii jotakin toisesta.
- Vältetään nopeita johtopäätöksiä
- *Korjaavat kokemukset* oleellisia lapsen turvallisuuden kannalta

Korjaavat kokemukset

- ✿ Syntyvät kun palataan siihen, mikä meni pieleen.
- ✿ "Kuule Ronja, tänään tapahtui... Minusta tuntuu että meidän pitäisi jutella... - paljon viittauksia *mieleen* (lapsi/aikuinen voi pettyä, suuttua, olla surullinen, häntä voi harmittaa, voi tulla hyvä mieli, hän voi rauhoittua, iloita.) Lopuksi voidaan sopia ja halata.
- ✿ Esimerkiksi: lapsi kirjoilee, sanoo rumasti aikuiselle. Mitä tehdä?

Kokeilut osoittavat, että pieni lapsi hyötyy myös:

- ✿ Tarinoista, saduista joissa viitataan paljon eri tunnetiloihin, väärinymmärryksiin, jne.
- ✿ Kasvattajien kannattaa käydä läpi satuja ja kertomuksia, ja kysyä niiden yhteydessä mitä lapsi tästä ajattelee
- ✿ Pysähtyä kesken sadun: mitä ajattelet, mitä tulee nyt tapahtumaan? Mitä ajattelet, mitä prinssi ajatteli kun tämä tapahtui? Olikohan kuningatar iloinen?

Ref: Allen, J. R., & Kinsey, K. (2013). Teaching theory of mind. *Early Education & Development*, 24(6), 865-876.

Varhaiskasvatussuunnitelmasta

”Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.”

“Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi”

Varhaiskasvatussuunnitelmasta

”Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.”

Vanhempien kohtaamisessa

- ✿ Sama avoin suhtautuminen- pohditaan yhdessä. Kysymykset: mitä, miten, kuinka, oletteko havainneet?
- ✿ Luodaan yhdessäolon säännöt/kerrotaan yhdessäolon säännöistä (älylaitteet, ym, ja kerrotaan miksi)
- ✿ Kerrotaan päiväkodin tavasta kohdata ongelmia, kysytään havaintoja
- ✿ Pidetään mielessä se, että myös päiväkodissa voi tapahtua asioita joihin lapsi reagoi negatiivisesti
- ✿ Pysäytetään lempeästi sellainen puhe, joka saattaa vahingoittaa ("tämä ei varmasti ole tarkoitettu lapsen korville")

Tukimateriaalia ja koulutusta

- ✿ Mielenlukutaitoa, MLL
- ✿ Turva ja tunteet lapsen silmin, www.akat.fi
- ✿ Askeleittain, Pienin askelin
- ✿ Ihmeelliset vuodet -malli

Lopuksi: monimuotoisuuden kunnioittamista

Elämä on monimutkaista, perheiden lähtökohdat hyvin erilaiset, ja lasten kehitys riippuu niin monesta seikasta. Yhteiskunnallinen tehtävä on tukea lasten ja perheiden kehitystä mahdollisimman hyvin, lähtökohdista riippumatta. Se on kaikkien lasten oikeus ja yhteiskunnan velvollisuus.

Kiitos!

